

VU Research Portal

Gestapeld recht

Vlas, P

2022

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Vlas, P. (2022). *Gestapeld recht*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Gestapeld recht

Prof.mr. dr. P. Vlas*

Mijnheer de Rector Magnificus, dames en heren,

1. Internationale rechtsverhoudingen

De internationale rechtsorde heeft door de verschrikkelijke oorlog in Oekraïne een geweldige dreun gekregen. Wat in de 21^e eeuw niet voor mogelijk werd gehouden, is realiteit geworden. De oorlog in Europa maakt ook duidelijk hoe zeer de wereldgemeenschap met elkaar is verbonden en hoe kwetsbaar onze vrijheid is. Waar wij in vrijheid mogen leven, staat de vrijheid van anderen op het spel en daarmee hun vrijheid om zelf het lot in handen te nemen en te bepalen met wie en met welke staten rechtsverhoudingen worden aangegaan, óók internationale privaatrechtelijke rechtsverhoudingen. Internationale rechtsverhoudingen zijn aan de orde van de dag. In een wereld van meer dan 7,5 miljard mensen, waarvan er eind december 2021 17,5 miljoen in Nederland woonden, zijn de contacten niet lokaal beperkt. Mensen reizen naar het buitenland en gaan daar relaties aan. Mensen verhuizen naar andere landen, soms ook gedwongen als vluchteling (wereldwijd zijn er zo'n 86 miljoen vluchtelingen, waarvan er al meer dan 4 miljoen uit Oekraïne). Mensen sluiten over de grens handelsovereenkomsten. In de wereldhandel speelt Nederland als doorvoer- en exportland een belangrijke rol.¹ Het zal niet verbazen dat al deze ontwikkelingen het belang van het internationaal privaatrecht aantonen, want internationale rechtsverhoudingen geven aanleiding tot vragen van internationaal privaatrecht. Ik noem de bekende driedeling: (i) welk recht is van toepassing op een internationale rechtsverhouding, (ii) is de Nederlandse rechter bevoegd om kennis te nemen van een geschil met internationale aspecten, en (iii) komt een buitenlandse rechterlijke beslissing voor erkenning en tenuitvoerlegging in Nederland in aanmerking? Het internationaal privaatrecht speelt op alle terreinen van het burgerlijk recht in ruime zin en geeft daarvoor regels die zijn neergelegd in een grote hoeveelheid verdragen, EU-verordeningen, wetten en rechtspraak.

2. Complexe verhoudingen

Internationale rechtsverhoudingen zijn vaak ingewikkeld en vormen daarmee een spiegel van de ontwikkeling in onze huidige maatschappij, die wordt gekenmerkt door complexe verhoudingen. Complexe verhoudingen zijn er de oorzaak van dat het recht – dat als belangrijke taak heeft de samenleving te ordenen – ook complexer is geworden. Kon in het verleden vaak met een algemeen geformuleerde regel worden volstaan, steeds meer is de wetgever genoodzaakt om uitzonderingen op die algemene regel aan te brengen. Dan stapelt zich uitzondering op uitzondering en ontstaat een woud aan regelgeving met als gevolg dat degene die het recht moet toepassen, en ook de burger, vaak door de bomen het bos niet

---

*Advocaat-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden; Emeritus hoogleraar Internationaal Privaatrecht en Rechtsvergelijking, Vrije Universiteit Amsterdam. Deze tekst is de bewerkte versie van de rede die de auteur op 11 maart 2022 aan de Vrije Universiteit heeft uitgesproken ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar.

¹ Het CBS (www.cbs.nl) berekende dat in 2019 (vóór het uitbreken van de coronapandemie) de totale Nederlandse export € 675 miljard bedroeg en onze import € 590 miljard, waarvan ongeveer 37% was bestemd voor directe wederuitvoer naar het buitenland.

meer ziet. Zo verwordt het recht tot een ‘lawyer’s paradise’ en ontstaat een kloof tussen het recht en de burger, hetgeen uiteindelijk leidt tot chaos en daarmee tot rechtsonzekerheid en verval van rechtsbescherming. Ook kan het leiden tot de situatie waarin met gebruikmaking van juridische spitsvondigheden getracht wordt het gelijk te halen en zand te strooien in de geoliede machine van de rechtspraak. Soms staan die pogingen in geen verhouding tot het belang van de zaak. Ik mag hier wel het voorbeeld geven van een geschil van een inwoner van Amsterdam met het Amsterdamse drinkwaterbedrijf Waternet over de betaling van € 283,79 voor geleverd water. De betrokken inwoner stelde zich in die zaak op het standpunt dat hij zonder leveringscontract niets aan het waterleidingbedrijf was verschuldigd, terwijl hij overigens wel bijna drie jaar lang water had verbruikt. Deze zaak heeft vanaf 2016 tot nu toe geleid tot een stapeling van rechterlijke uitspraken: van de kantonrechter, het hof Amsterdam, de Hoge Raad, het Hof van Justitie van de Europese Unie, en opnieuw de Hoge Raad.² En het eind van al dit procederen is nog niet in zicht, want de Hoge Raad heeft het arrest van het hof Amsterdam vernietigd en de zaak verwezen naar het hof Den Haag. Hoezeer in deze zaak ook een principiële vraag van consumentenrecht aan de orde wordt gesteld, het is duidelijk dat zo’n zaak een belasting op het rechterlijk apparaat legt waarbij het geldelijke belang van de zaak in het niet valt. Natuurlijk moet de burger recht hebben op toegang tot de rechter en dient het geldelijke belang niet altijd een rol te spelen, maar misbruik van het rechtssysteem moet worden voorkomen.³ Om met een kleine variant op de in 2004 gehouden VU-rede van Egbert Myjer te spreken: de rechter zit er niet voor zweetvoeten.⁴ Dit is een probleem dat op alle terreinen van het recht speelt, óók op dat van het internationaal privaatrecht.

3. IPR-wisewasjes

Ook in het IPR zijn genoeg gevallen te noemen waarvan gezegd kan worden dat het financiële belang eigenlijk geen rechtvaardiging vormt voor een uitgebreide en langdurige strijd bij de rechter. Zo bereiken de laatste tijd heel wat zaken het Hof van Justitie van de Europese Unie over tal van IPR-wisewasjes, waarin uitleg wordt gevraagd over de toepassing van Europese verordeningen in vragen van internationaal privaatrecht, terwijl over het antwoord eigenlijk geen twijfel mogelijk is. Ik noem een zaak afkomstig van de Kroatische rechter. Een Sloveense vennootschap had geweigerd om € 11 parkeergeld te betalen aan een Kroatische vennootschap, die door de stad Zadar in Kroatië was opgericht om te zorgen voor de inning

---

² Zie HR 8 november 2019, ECLI:NL:HR:2019:1972, *NJ* 2020/19, waarin prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie van de EU zijn gesteld over de uitleg van het begrip ‘ongevraagde levering’ in de zin van art. 9 Richtlijn 97/7/EG inzake koop op afstand (zoals gewijzigd door art. 15 Richtlijn 2005/29/EG inzake oneerlijke handelspraktijken en Richtlijn 2011/83/EU inzake consumentenrechten) en HvJEU 3 februari 2021, zaak C-922/19, ECLI:EU:C:2021:91 (Stichting Waternet/MG). Zie voor het vervolg: HR 17 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1889, *RvdW* 2022/25.

³ Vgl. Rb. Midden-Nederland 2 juni 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:2392, rov. 2.16, waarin is overwogen dat een in Cyprus gevestigde vennootschap ‘bewust de doelstellingen van de Brussel Ibis-Vo [ondergraaft], waaronder het voorkomen van tegenstrijdige beslissingen en het beschermen van zwakkere partijen’. Volgens de rechtbank put deze vennootschap financieel consumenten uit ‘door deze te noodzaken om verweer te voeren in een ander land dan dat van de woonplaats, dan wel deze te noodzaken af te zien van hoor en wederhoor’ en is sprake van misbruik van Europees procesrecht.

⁴ B.E.P. Myjer, *Straatsburg zit er niet voor zweetvoeten*, rede uitgesproken aan de Vrije Universiteit vanwege zijn verkiezing tot rechter in het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Nijmegen: WLP 2004, p. 5.

van parkeergeld voor voertuigen die op een afgebakende parkeerplaats op de openbare weg in die stad staan.⁵ In de procedure rees de vraag of de Kroatische rechter bevoegd was om van deze vordering kennis te nemen. De Kroatische rechter heeft een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de EU gesteld om te vernemen of deze vordering eigenlijk wel ‘een burgerlijke of handelszaak’ is in de zin van het materiële toepassingsgebied van de Verordening Brussel I-bis betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken.⁶ Ook wenst de Kroatische rechter te vernemen of in dit geval sprake is van een huurovereenkomst of een pachtovereenkomst van onroerend goed, zodat op grond van art. 24 Verordening Brussel I-bis de Kroatische rechter bij uitsluiting bevoegd zou zijn. Het Hof van Justitie heeft in zijn beslissing van 25 maart 2021 geoordeeld dat inderdaad sprake is van een ‘burgerlijke en handelszaak’ in de zin van art. 1 Verordening Brussel I-bis en dat het parkeren op een afgebakende parkeerplek op de openbare weg niet onder het begrip ‘huur en verhuur, pacht en verpachting van onroerende goederen’ valt. Volgens het Hof moet de vordering als een verbintenis tot het verstrekken van diensten in de zin van art. 7 punt 1 Verordening Brussel I-bis worden beschouwd. De uitkomst was dus dat de Kroatische rechter bevoegd was om van het geschil kennis te nemen als rechter van de plaats in de lidstaat waar de diensten zijn verstrekt. Deze uitspraak is weinig verrassend te noemen. Geen weldenkend mens zal menen dat een uurtje betaald parkeren met de auto neerkomt op het sluiten van een huurovereenkomst of, nog merkwaardiger, een pachtovereenkomst. Toch voelde de Kroatische rechter zich geroepen vragen van uitleg te stellen, wat opmerkelijk is omdat het Hof van Justitie eerder in 2017 in een enigszins vergelijkbare zaak had geoordeeld over de betaling van € 13 parkeergeld in de Kroatische stad Pula en tot dezelfde beslissing was gekomen.⁷ Als verklaring zou kunnen gelden dat rechters in Kroatië, dat sinds 1 juli 2013 lidstaat van de EU is, nog moeten wennen aan de techniek van het Europese recht en aan de verordeningen op het gebied van het internationaal privaatrecht. Of ligt het aan de complexiteit van de regelgeving?

4. Complex IPR

De meeste juristen hebben het internationaal privaatrecht altijd al een ingewikkeld en vrij ongrijpbaar rechtsgebied gevonden, maar de complexiteit daarvan is zeker de afgelopen 25 jaar exponentieel toegenomen. Werd in het verleden de toepassing van de conflictregels die het toepasselijke recht op de internationale rechtsverhouding bepalen, wel vergeleken met een sprong in het duister⁸ of met het spel van kruis of munt⁹, het huidige internationaal

---

⁵ HvJEU 25 maart 2021, zaak C-307/19, ECLI:EU:C:2021:236 (*Obala/NLB Leasing*).

⁶ Verordening (EU) nr. 1215/2012, *PbEU* 2012, L 351/1.

⁷ HvJEU 9 maart 2017, zaak C-551/15, ECLI:EU:C:2017:193, *RvdW* 2017/759 (*Pula Parking/Tederahn*). Zie ook mijn bijdrage ‘Bij de vijftigste verjaardag van het EEX’, *NIPR* 2019, afl. 2, p. 284-285.

⁸ Zie Leo Raape, *Internationales Privatrecht*, Band I: Allgemeine Lehren, 6^e druk, München: Verlag Franz Vahlen GmbH 1977, p. 8: ‘Kollisionsrecht darf kein Sprung ins Dunkle sein’.

⁹ Zie Ktg. ‘s- Gravenhage 29 april 1963, *NJ* 1963/238, waarover R.D. Kollewijn, *Tien Jaren Nederlandse Rechtspraak Internationaal Privaatrecht 1954-1963*, Leiden: A.W. Sijthoff 1966, p. 280. De vergelijking van de conflictregels met ‘de beproefde regelen van het juridiek kruis of munt’ kwam de kantonrechter op een reprimande van Kollewijn te staan, die opmerkte: ‘Het lust mij niet pro domo te pleiten, maar het is een neerhalen van de waardigheid der rechterlijke macht wanneer haar streven in concreto om een verwijzingsregel

privaatrecht lijkt tegenwoordig meer op een doolhof waarin alleen de specialist de uitgang weet te vinden en daarmee de oplossing van het conflict. Het Nederlandse internationaal privaatrecht, en dat geldt ook voor het internationaal privaatrecht van de lidstaten van de Europese Unie, wordt gekenmerkt door een labyrint van regelgeving en ook door een stapeling van regels. In het midden van de vorige eeuw bestond het Nederlandse internationaal privaatrecht nog slechts uit drie wetsbepalingen – de artikelen 6, 7 en 10 van de Wet Algemene Bepalingen van 1829 –, veel ongeschreven recht in de vorm van rechtspraak en een handjevol verdragen van vooral de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht. Sedert de jaren '90 van de vorige eeuw is het Nederlandse IPR steeds meer 'geïnternationaliseerd'. Aan die internationalisering heeft vooral de 'europeanisering' bijgedragen door de stap die de EU heeft gezet door op de grondslag van (thans) art. 81 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie te komen tot verordeningen op het gebied van het internationaal privaatrecht. De Europese Unie heeft met tal van verordeningen de justitiële samenwerking in burgerlijke zaken met grensoverschrijdende gevolgen concreet vorm te geven. Thans zijn 17 IPR-verordeningen voor Nederland van toepassing, waarbij het hele scala van privaatrechtelijke onderwerpen aan de orde komt: van personen- en familierecht, overeenkomstenrecht, onrechtmatige daad tot procesrecht. Zo heeft de EU al sedert 1 maart 2001 een verordening over de rechterlijke bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid. Deze verordening – de Verordening Brussel II – werd al vrij snel op 1 maart 2005 vervangen door een herziene verordening (de Verordening Brussel II-bis). Vervolgens heeft het 17 jaar moeten duren voordat een herziene versie van deze verordening van kracht zal worden: deze Verordening Brussel II-ter wordt op 1 augustus 2022 van toepassing.¹⁰

5. Eenmaking van IPR personen- en familierecht

Als het gaat om een uniforme regeling van het conflictenrecht van onderwerpen inzake het personen- en familierecht, verloopt de eenmaking in de EU stroef. Voor de besluitvorming daarover is unanimité vereist, wat door de culturele verschillen tussen de lidstaten niet steeds valt te bereiken. Soms kan de zogenaamde 'nauwere samenwerking' tussen lidstaten ('enhanced cooperation') van art. 328 VWEU soelaas bieden, zoals het geval is met de verordening op het gebied van huwelijksvermogensstelsels en die op het gebied van geregistreerde partnerschappen.¹¹ Beide verordeningen gelden voor 18 lidstaten, met als

---

te vinden, die algemeen zou kunnen worden aanvaard, met het spel van kruis of munt wordt vergeleken. Een vonnis is geen plaats voor deze humor'.

¹⁰ Verordening (EU) nr. 2019/1111 van 25 juni 2019 betreffende de bevoegdheid, de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en betreffende internationale kindervervoering (herschikking), *PbEU* 2019, L 178. Zie over deze verordening ook de bijdragen in *NIPR* 39/4 2021 (special issue International family law and PIL).

¹¹ Verordening (EU) 2016/1103 van 24 juni 2016 tot uitvoering van de nauwere samenwerking op het gebied van de bevoegdheid, het toepasselijk recht en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen op het gebied van huwelijksvermogensstelsels, *PbEU* 2016, L 183/1 en de Verordening (EU) 2016/1104 van 24 juni 2016 tot uitvoering van de nauwere samenwerking op het gebied van de bevoegdheid, het toepasselijke recht en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen op het gebied van de vermogensrechtelijke gevolgen van geregistreerde partnerschappen, *PbEU* 2016, L 183/30. Zie hierover ook het themanummer 'Nieuw IPR-relatievermogensrecht', *WPNR* 2018/7216, p. 869-935.

gevolg dat de lidstaten die niet aan deze verordeningen deelnemen als ‘derde landen’ worden beschouwd. Dat heeft consequenties voor de oplossingen die in de deelnemende lidstaten onder deze verordeningen worden bereikt, want of die oplossingen in de lidstaten die niet deelnemen worden geaccepteerd, hangt weer af van het eigen internationaal privaatrecht van die lidstaten. Dat kan tot hinkende rechtsverhoudingen aanleiding geven. Nu zijn hinkende rechtsverhoudingen op mondiaal niveau soms onvermijdelijk, maar in een waardengemeenschap die de EU pretendeert te zijn¹², is het een gruwel. Aan het voorkomen van hinkende rechtsverhoudingen ligt ook de gedachte ten grondslag van een nieuw instrument waarover de Europese Commissie een balletje heeft opgegooid, te weten de erkenning van ouderschap in de EU.¹³ Commissievoorzitter Von der Leyen drukte het op 16 september 2020 kernachtig uit in haar toespraak over de Staat van de Unie: ‘If you are parent in one country, you are parent in every country’.¹⁴ Een echte oneliner waar niemand tegen zal zijn, maar de Commissievoorzitter had met haar opmerking ‘lgbtqi-verhoudingen’ op het oog. Maar zo gemakkelijk zal het niet gaan, afstamming is een buitengewoon lastig onderwerp en zeker in ‘lgbtqi-verhoudingen’ bestaan tussen lidstaten belangrijke culturele verschillen. Dat is op zich zelf geen reden om niet te proberen tot overeenstemming over deze materie te komen, juist ter voorkoming van hinkende rechtsverhoudingen. Het is wel opvallend dat de Commissie dit onderwerp wil regelen, nu in het kader van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht juist aan het onderwerp van afstamming en draagmoederschap wordt gewerkt.¹⁵ En dat brengt mij op de verhouding tussen de Haagse Conferentie (HCCH) en de Europese Unie.

6. De HCCH en de EU

De Haagse Conferentie en de EU stapelen hun werkzaamheden. Door de activiteiten van de Europese Unie op het gebied van het internationaal privaatrecht kwam de eenmaking van het internationaal privaatrecht (‘the progressive unification of the rules of private international law’¹⁶) in het kader van de Haagse Conferentie onder druk te staan. In de Haagse Conferentie zijn de afzonderlijke lidstaten van de EU niet langer bevoegd om zich in het debat over de totstandkoming van verdragen te mengen, wanneer het onderwerp van die verdragen behoort tot het terrein waarop de EU competentie heeft.¹⁷ Met andere woorden, wanneer

---

¹² Zie art. 2 Verdrag betreffende de Europese Unie: ‘De waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren. (...)’.

¹³ ‘Initiative on the recognition of parenthood between Member States’ (EU consultatiedocument).

¹⁴ Toespraak over de Staat van de Unie door voorzitter Von der Leyen tijdens de plenaire vergadering van het Europees Parlement, Speech 20 1655, te raadplegen via ec.europa.eu/commission.

¹⁵ Aan deze onderwerpen wordt sedert 2012 in de Haagse Conferentie gewerkt. In 2015 is een Experts’ Group aan de slag gegaan die werkt aan een mogelijk nieuw instrument voor de erkenning van beslissingen inzake afstamming met een afzonderlijk protocol over de erkenning van beslissingen inzake draagmoederschapsovereenkomsten. In 2023 moet de Experts’ Group aan de Council on General Affairs and Policy (CGAP) van de Haagse Conferentie haar eindrapport uitbrengen, zie de Conclusions & Decisions van CGAP van maart 2022, te raadplegen via www.hcch.net.

¹⁶ Zie art. 1 Statuut van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht.

¹⁷ Zie advies 1/03 van het HvJEG 7 februari 2006, ECLI:EU:C:2006:81 (*EVEX II*); advies 1/13 van het HvJEU 14 oktober 2014, ECLI:EU:C:2014:2303 (*Haags Kinderontvoeringsverdrag*). Zie hierover ook A.V.M. Struycken, ‘Het Verdrag van Amsterdam en de Haagse Conferentie voor internationaal privaatrecht’, *WPNR* 2000/6421, p. 735-745.

op een bepaald terrein EU-wetgeving tot stand is gekomen, dienen de lidstaten met één mond te spreken en wel met die van de Commissie. Dit is ook wel begrijpelijk, omdat anders – wanneer iedere lidstaat zich zou roeren – het gevaar dreigt van aantasting van de gemeenschappelijke regels. Uiteraard zal de Commissie het door haar namens de EU uit te dragen standpunt coördineren in voorafgaand gemeenschappelijk overleg met de lidstaten. In 2005 werd het Statuut van de Haagse Conferentie herzien om de toetreding van de EU tot de Haagse Conferentie mogelijk te maken.¹⁸ Bij zijn toetreding heeft de EU een verklaring afgelegd over de overdracht van competentie van de lidstaten aan de EU.¹⁹ Deze ontwikkeling heeft ertoe geleid dat binnen de Haagse Conferentie een blok van (thans) 27 landen is ontstaan die als één geheel optrekt. Tegelijkertijd heeft deze blokvorming ertoe bijgedragen dat de Haagse Conferentie haar blik meer is gaan richten op andere delen van de wereld. In de afgelopen twee decennia is de Haagse Conferentie gegroeid naar een organisatie van thans 90 staten, verspreid over alle continenten, én de EU.

7. Invloed van de EU op de HCCH

Bij het opstellen van nieuwe Haagse verdragen moet steeds rekening worden gehouden met de oplossingen die in de verordeningen zijn bereikt, terwijl op zijn beurt de EU bij het opstellen van nieuwe verordeningen vaak leentjebuurt speelt bij bestaande Haagse IPR-verdragen. Zo is in de recente Verordening inzake huwelijksvermogensstelsels veel terug te vinden van wat in het Haagse Huwelijksvermogensverdrag van 14 maart 1978 is opgenomen.²⁰ Het Verdrag bracht destijds een duidelijke vernieuwing in het IPR-huwelijksvermogensrecht, namelijk de vrijheid van partijen om zelf het recht te kiezen dat op hun huwelijksvermogensregime van toepassing is. Door een aantal andere ingewikkelde bepalingen die berusten op het tot stand brengen van een compromis tussen landen die in hun IPR uitgaan van de aanknopingspunt aan de nationaliteit van de echtgenoten en landen die uitgaan van de aanknopingspunt aan de gemeenschappelijke woonplaats van de echtgenoten, heeft het Verdrag zich niet mogen verheugen op een grote belangstelling. Slechts drie landen – Frankrijk, Luxemburg en Nederland – hebben geratificeerd. Voor Nederland trad dit verdrag op 1 september 1992 in werking. Het is dus, gelet op dit geringe succes, niet verwonderlijk dat de EU met een eigen regeling is gekomen. Op 29 januari 2019 is de Verordening inzake huwelijksvermogensstelsels van toepassing geworden. Deze verordening is wat de bepalingen inzake het toepasselijke recht betreft slechts van toepassing op echtgenoten die op of na 29 januari 2019 in het huwelijk treden of een rechtskeuze uitbrengen voor hun huwelijksvermogensstelsel (art. 69 lid 3 HuwvermVo). Voor echtgenoten die vóór 29 januari 2019 zijn gehuwd, blijft het tevoren geldende IPR van toepassing, zodat het Haagse Huwelijksvermogensverdrag van belang blijft voor echtgenoten die zijn gehuwd op of na 1 september 1992 tot en met 28 januari 2019. Ik ga hier niet in op het overgangsrecht, maar wil erop wijzen dat door de komst van de Huwelijksvermogensverordening een nieuwe laag is

---

¹⁸ Zie art. 3 Statuut 2005. De EU trad toe op 3 april 2007.

¹⁹ Zie 'Declaration of competence of the European Community specifying the matters in respect of which competence has been transferred to it by its Member States', vermeld op de website van de HCCH (www.hcch.net).

²⁰ Verdrag inzake het recht dat van toepassing op het huwelijksvermogensregime, gesloten te 's-Gravenhage, 14 maart 1978, *Trb.* 1988, 130.

toegevoegd aan de conflictenkalender om het toepasselijke recht op het huwelijksvermogensregime te bepalen. Er zijn thans vier conflictenrechtelijke regimes waarmee rekening moet worden gehouden, waarbij de toepassing van de regeling afhankelijk is van de datum van huwelijksluiting.²¹ Door deze stapel aan regelingen kunnen fouten gemakkelijk worden gemaakt. In beginsel hebben EU verordeningen geen terugwerkende kracht en blijven reeds tot stand gekomen rechtsverhoudingen beheerst door het tevoren geldende recht. Uiteraard verdwijnen op den duur de gevallen die door het oude recht worden beheerst, maar wanneer telkens nieuwe herziene verordeningen het licht zien die slechts gelden voor toekomstige gevallen, blijft bronnenverscheidenheid en stapeling van regelgeving bestaan.

8. Verhouding verdrag-verordening

In de EU verordeningen die betrekking hebben op het bepalen van het toepasselijk recht is uitgangspunt de universele toepassing, dat wil zeggen dat de conflictregels van de desbetreffende verordening van toepassing zijn, ongeacht of het recht dat daardoor wordt aangewezen het recht van een lidstaat is. Ook de Haagse Verdragen die betrekking hebben op het bepalen van het toepasselijke recht gaan uit van universele werking. Wanneer voor Nederland op een bepaald terrein van het internationaal privaatrecht zowel een verordening als een verdrag van toepassing is, rijst de vraag welke regeling voorrang heeft. De verordeningen voorzien in de meeste gevallen in een regeling voor samenloop: de verordening zet in de verhouding tussen lidstaten een eventueel toepasselijk verdrag opzij. Maar hoe zit dat in de verhouding tot derde landen, dat wil zeggen landen die geen lidstaat van de EU zijn? Heeft in dat geval een verordening voor de rechter in een lidstaat voorrang boven de gelding van een verdrag in de verhouding tot het derde land? En kan de toetreding van een derde land tot een verdrag door Nederland worden aanvaard, wanneer het onderwerp van dat verdrag inmiddels tot de competentie van de EU behoort?²² Deze laatste situatie zou zich kunnen voordoen in het geval dat het Haagse Huwelijksvermogensverdrag zou worden geratificeerd door een derde land, terwijl in Nederland vanaf 29 januari 2019 de Verordening inzake huwelijksvermogensstelsels van toepassing is. De Nederlandse Regering heeft daarom besloten om het Huwelijksvermogensverdrag op te zeggen en heeft daartoe in 2017 een wetsvoorstel ingediend.²³ De behandeling van dit wetsvoorstel werd uitgesteld in afwachting van de uitkomsten van overleg met Frankrijk en Luxemburg om het verdrag gezamenlijk op te zeggen. Op 10 november 2021 is het wetsvoorstel tot goedkeuring van het voornemen tot opzegging van dit verdrag ingetrokken, omdat opzegging op bezwaren van Frankrijk en Luxemburg is gestuit. De reden daarvoor is, aldus de Minister in de toelichtende nota, dat naar Frans en Luxemburgs recht opzegging tot gevolg zou hebben dat er geen regeling meer zou zijn voor huwelijken gesloten vóór de inwerkingtreding van de verordening, omdat het verdrag na de opzegging niet meer zou gelden voor die oude gevallen (dat wil

---

²¹ Zie hierover ook P. Vlas, 'Nieuw IPR-relatievermogensrecht: voor huwelijk en geregistreerd partnerschap', WPNR 2018/7216, p. 874-876.

²² Zie HvJEU 14 oktober 2014, advies 1/13, ECLI:EU:C:2014:2303, over de toetreding van derde staten tot het Haags Verdrag betreffende de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen.

²³ Kamerstukken II 2017/2018, 34 798, nr. 1.

zeggen voor huwelijken gesloten vóór 29 januari 2019).²⁴ Kennelijk wordt in Frankrijk en Luxemburg om constitutionele redenen aangenomen dat een eenmaal opgezegd verdrag geacht wordt nooit te hebben gegolden, zodat oude gevallen in een vacuüm terecht zouden komen. Het is mij niet duidelijk waarom in Frankrijk en Luxemburg dit vacuüm niet zou kunnen worden opgevuld door bij wet te bepalen dat op huwelijken gesloten vóór 29 januari 2019 de bepalingen van het Haagse Huwelijksvermogensverdrag van overeenkomstige toepassing zijn, maar dit ter zijde. Het gevolg van deze ontwikkeling is dat Nederland het Huwelijksvermogensverdrag dus niet zal opzeggen, waardoor de mogelijkheid aanwezig blijft dat een derde land het verdrag zal ratificeren en de Nederlandse rechter – maar ook de rechter in Frankrijk en Luxemburg – voor de keuze komt te staan welke regeling (verdrag of verordening) moet worden toegepast, juist gelet op de universele werking van de beide instrumenten. Ik zou menen dat uit art. 30 lid 4 van het Weense Verdrag inzake het verdragenrecht²⁵ volgt dat het Huwelijksvermogensverdrag in de relatie tot het derde land voorrang heeft. Overigens acht ik de kans niet heel groot dat het Huwelijksvermogensverdrag wordt verblijd met een nieuwe ratificatie, maar dit valt niet geheel uit te sluiten. Wel meen ik dat de materie van het huwelijksvermogensrecht belangrijk genoeg is om in het kader van de Haagse Conferentie na te denken over een herziening van dit Verdrag, waarbij een nieuw (herzien) verdrag het beste van de twee internationale instrumenten (Verdrag en Verordening) samen kan brengen.

9. Gestapelde structuur: tien jaar Boek 10 BW

Het Nederlandse internationaal privaatrecht wordt gekenmerkt door bronnenverscheidenheid en een gestapelde structuur. Dit blijkt ook uit Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek, de codificatie van het Nederlandse commune IPR. Op 1 januari 2022 kon Boek 10 BW zijn tinnen jubileum vieren, omdat het toen tien jaar geleden was dat Boek 10 BW in werking trad. Het initiatief voor Boek 10 BW is genomen in een tijd die vervuld was met een zeker idealisme over het tot stand brengen van een codificatie, waarbij de Zwitserse IPR-codificatie van 1987 als lichtend voorbeeld werd gezien.²⁶ Boek 10 BW is, afgezien van de eerste titel inzake algemene bepalingen, de consolidatie van 16 verschillende wetten conflictenrecht, waarvan de Wet conflictenrecht echtscheiding de eerste was die in 1981 werd ingevoerd. Het streven van de wetgever was de codificatie stapsgewijs door middel van ‘aanbouwwetgeving’ tot stand te brengen. In 1983 werd een voorontwerp van Wet op het IPR (het blauwe boek) voorgelegd aan de Staatscommissie voor het IPR, in 1992 gevolgd door de ‘Schets van een algemene wet betreffende het internationaal privaatrecht’ (het rode boek), om uiteindelijk te leiden tot het wetsvoorstel voor Boek 10 BW dat op 18 september 2009 bij de Tweede Kamer werd ingediend. Een jaar later nam de Tweede Kamer op 28 september 2010 het wetsvoorstel met algemene stemmen aan en volgde de Eerste Kamer op 17 mei 2011. De parlementaire behandeling heeft dus snel en zonder veel wijzigingen plaatsgevonden, wat niet behoeft te verbazen omdat in de periode tussen 1981 en 2008 al veel werk was verzet in het kader van de totstandkoming van de afzonderlijke

---

²⁴ Kamerstukken II 2021/2022, 34 798, nr. 5.

²⁵ Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht, 23 mei 1969, Trb. 1985, 79.

²⁶ Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG) van 18 december 1987 (de tot en met 1 januari 2022 geconsolideerde tekst van deze wet is te vinden via www.fedlex.admin.ch).

conflictenwetten. Deze wetten zijn meestal zonder veel materiële wijzigingen in Boek 10 BW overgenomen. Naarmate de europeanisering van ons IPR met voortvarendheid ter hand is genomen, neemt het belang van de nationale codificatie verder af. Boek 10 BW houdt daarmee rekening, niet alleen door de waarschuwing in art. 1 dat Boek 10 niet van toepassing is wanneer verdragen en verordeningen gelden, maar ook door regelmatig te wijzen op verdragen en verordeningen waarin een bepaald onderwerp van internationaal privaatrecht is geregeld.²⁷ De codificatie wil op die manier gebruiksvriendelijk zijn en de kenbaarheid van de internationale instrumenten verhogen. Tegelijkertijd bestaat ook het gevaar dat verdragen en verordeningen die in bepalingen van Boek 10 BW worden genoemd, niet langer voor Nederland van belang zijn of juist wel gelding hebben gekregen. Zo vermeldt art. 116 van Boek 10 BW nog voor de alimentatie van kinderen het verouderde Haagse Verdrag van 1956²⁸, terwijl dit verdrag inmiddels zijn belang voor de Nederlandse praktijk heeft verloren en is onlangs art. 113 van Boek 10 BW gewijzigd²⁹ door in de opsomming van instrumenten die betrekking hebben op kindbescherming het belangrijke Haagse Verdrag van 19 oktober 1996³⁰ te vermelden, terwijl dit verdrag overigens al op 1 mei 2011 voor Nederland in werking is getreden.

10. Wat heeft Boek 10 BW ons gebracht?

Nu tien jaar sedert de invoering van Boek 10 BW zijn verstreken, is de vraag gerechtvaardigd of deze invoering een positieve invloed heeft gehad op de ontwikkeling van het internationaal privaatrecht. De wetgever heeft bij de invoering van Boek 10 BW niet beargumenteerd waarom gekozen is voor de plaatsing van het IPR in het Burgerlijk Wetboek en niet voor een Algemene Wet op het Internationaal Privaatrecht. Dat laatste had meer voor de hand gelegen wanneer de Zwitserse Wet op het IPR was gevolgd. Nu het internationaal privaatrecht uitgaat van de gelijkwaardigheid van de rechtsstelsels die op de internationale rechtsverhouding voor toepassing in aanmerking komen, had een afzonderlijke Wet op het IPR meer voor de hand gelegen. Toch meen ik dat de plaatsing van het IPR in Boek 10 BW een goede keuze is geweest. Opname in het BW heeft zeker bijgedragen aan de zichtbaarheid van het IPR voor de rechtstoepasser. Codificatie en consolidatie heeft ook bijgedragen aan de bewustwording dat

---

²⁷ Een opsomming van de verdragen en verordeningen die in bepalingen van Boek 10 BW zijn vermeld is te vinden in P. Vlas, *IPR en BW* (Mon. BW nr. A27), Deventer: Kluwer 2015/13.

²⁸ Verdrag nopens de wet welke op alimentatieverplichtingen jegens kinderen toepasselijk is, gesloten te 's-Gravenhage op 24 oktober 1956, *Trb.* 1956, 144 (Franse authentieke tekst), 1959, 20 (Nederlandse vertaling). Op 2 oktober 1973 kwam te 's-Gravenhage tot stand het Verdrag inzake de wet die van toepassing is op onderhoudsverplichtingen, *Trb.* 1974, 86. Dit laatste verdrag bepaalt in art. 18 dat het in de betrekkingen tussen de Staten die daarbij partij zijn het Kinderalimentatieverdrag van 1956 vervangt. Het Haagse Protocol inzake het recht dat van toepassing op onderhoudsverplichtingen van 23 november 2007, *Trb.* 2011, 145, bepaalt op zijn beurt in art. 18 dat in de onderlinge betrekkingen tussen de verdragsluitende staten het Protocol in de plaats treedt van het Haagse Alimentatieverdrag van 1973 en van het Haagse Kinderalimentatieverdrag 1956.

²⁹ Zie art. V van de Wet van 9 februari 2022 tot wijziging van de Uitvoeringswet internationale kindbescherming en enige andere wetten in verband met de herschikking van de Verordening (EU) nr. 2019/1111 van de Raad van 25 juni 2019 betreffende de bevoegdheid, de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en betreffende internationale kinderontvoering (herschikking), *Stb.* 2022, 72.

³⁰ Verdrag inzake de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning, de tenuitvoerlegging en de samenwerking op het gebied van ouderlijke verantwoordelijkheid en maatregelen ter bescherming van kinderen, 's-Gravenhage, 19 oktober 1996, *Trb.* 1997, 299.

internationale rechtsverhoudingen niet steeds door Nederlands recht zullen worden beheerst, maar dat dit afhangt van de conflictregel. Ik mag hier wel een kleine anekdote vertellen: zo rond 2000 werd ik op de Universiteit gebeld door een advocaat die lichtelijk in paniek was, omdat de rechtbank Amsterdam op de echtscheiding van een in Nederland wonend Belgisch echtpaar Belgisch recht had toegepast. Het moest, aldus deze advocaat, toch niet gekker worden dat een Nederlandse rechter buitenlands recht ging toepassen! Hij had nog nooit gehoord van de destijds geldende Wet conflictenrecht echtscheiding (en vermoedelijk ook niet van het IPR). Was Boek 10 BW er toen geweest, dan was het IPR niet langer verspreid geweest over afzonderlijke conflictenwetten, maar neergelegd in één van onze belangrijke wetboeken en daarmee zichtbaarder geworden.

11. Procederen over toepasselijk recht

Wanneer wij de rechtspraak van de laatste tien jaar bezien, dan blijkt daaruit dat vragen over het bepalen van het toepasselijke recht op een internationale rechtsverhouding minder tot moeilijkheden aanleiding geven. Deze vragen zijn aan de hand van de geldende verdragen, verordeningen en Boek 10 BW te beantwoorden, althans voor wie de weg weet in het IPR. Rechtskeuze – de partijautonomie – staat bij veel onderwerpen die ter vrije beschikking van partijen staan, vaak voorop en maakt dat niet hoeft te worden gesteggeld over het toepasselijke recht. Wat in die gevallen soms overblijft, is gesteggel over de inhoud van het toepasselijke buitenlandse recht en over de vraag of de rechter al of niet ambtshalve een bepaald recht had moeten toepassen.³¹ Op rechtsverhoudingen waarin partijen niet voor een bepaald recht hebben gekozen, moet aan de hand van de objectieve conflictregel het toepasselijke recht worden bepaald. Ook daarvoor bieden verdragen, verordeningen en Boek 10 BW voldoende houvast. Natuurlijk kunnen er in een procedure vragen rijzen over bijvoorbeeld de vraag met welk recht de nauwste band bestaat of waar de gewone verblijfplaats van een persoon moet worden gelokaliseerd.³² Soms bestaat onduidelijkheid over de uitleg van een bepaalde conflictregel. Is de conflictregel neergelegd in een EU-verordening, dan is het laatste woord over de uitleg van zo'n bepaling aan het Hof van Justitie. Ik geef als voorbeeld art. 8 Verordening Rome I.³³ Deze bepaling regelt het toepasselijke recht op arbeidsovereenkomsten en bepaalt dat een rechtskeuze voor een individuele arbeidsovereenkomst er niet toe mag leiden dat de werknemer de bescherming verliest die hij geniet op grond van de dwingende bepalingen van het recht dat toepasselijk zou zijn geweest bij gebreke van rechtskeuze. Lange tijd heeft in rechtspraak en literatuur onzekerheid bestaan over de reikwijdte van deze bescherming van de werknemer: moet in het geval van een rechtskeuze altijd rekening worden gehouden met de dwingende

---

³¹ Zie hierover het recente proefschrift van S. Stuij, *Iura novit curia en buitenlands recht*, diss. EUR, serie Burgerlijk Proces & Praktijk, deel XX. Deventer: Wolters Kluwer 2021.

³² Zie bijv. HR 15 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2389, *RvdW* 2017/955 (over de nauwste band van art. 4 lid 5 EEG-Overeenkomstenverdrag (EVO), beroep verworpen met toepassing van art. 81 lid 1 RO); HR 28 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1785, *RvdW* 2018/1040 (over het begrip 'gewone verblijfplaats' in art. 3 van het Haagse Alimentatieprotocol 2007, beroep verworpen met toepassing van art. 81 lid 1 RO). De vraag naar de lokalisering van de gewone verblijfplaats rijst regelmatig in het kader van de bevoegdheid onder art. 8 Verordening Brussel II-bis, zie bijv. HR 25 maart 2022, ECLI:NL:HR:2022:440.

³³ Verordening (EG) nr. 593/2008 van 17 juni 2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst, *PbEU* 2008, L 177/6 (met rectificaties in *Pb EU* 2009, L 309/87 en 2019, L 230/11).

bepalingen van – kort gezegd – het recht van het land waar de werknemer zijn arbeid verricht, ook al zou dat recht minder bescherming bieden dan het gekozen recht, of geldt het recht van het land waar de werknemer zijn arbeid verricht alleen als het méér bescherming biedt dan het gekozen recht?³⁴ Het Hof van Justitie heeft in een prejudiciële beslissing van 15 juli 2021 aan alle onzekerheid een einde gemaakt door te beslissen dat het recht dat bij gebreke van rechtskeuze op de arbeidsovereenkomst van toepassing is, alleen geldt wanneer het beschermingsniveau van dat recht hoger ligt dan het beschermingsniveau van het gekozen recht.³⁵ Ook dit is een vorm van gestapeld recht: de arbeidsovereenkomst wordt niet door één rechtsstelsel beheerst, maar door bepalingen van verschillende rechtsstelsels (gekozen recht en objectief toepasselijk recht) al naar gelang het beschermingsniveau van de desbetreffende rechtsregel die in het geding een rol speelt.³⁶ Deze beslissing kan ook worden toegepast op art. 6 Verordening Rome I, waar met het oog op de bescherming van de consument eenzelfde regel is gegeven voor de consumentenovereenkomst.

12. Stapeling van procedures over internationale bevoegdheid

Op zich behoeven conflictregels niet tot lange procedures aanleiding te geven. Dat ligt anders ten aanzien van het internationaal bevoegdheidsrecht. In internationale geschillen verplaatst de rechtsstrijd zich met enige regelmaat naar een strijd over de internationale bevoegdheid van de aangezochte rechter. Dat is naar mijn mening geen goede ontwikkeling en staat haaks op de ratio van bevoegdheidsregels, namelijk dat deze regels in hoge mate voorspelbaar moeten zijn en moeten leiden tot de bevoegdheid van de rechter van een staat die een band met het geschil heeft.³⁷ Bevoegdheidsregels moeten duidelijk zijn, opdat de rechter snel kan overgaan tot de beoordeling van het werkelijke aan hem voorgelegde geschil. Langdurige procedures over bevoegdheidsvragen leiden tot hoge kosten niet alleen voor partijen, maar ook voor de samenleving. Dan stapelen zich procedures op procedures³⁸, zeker in die gevallen waarin de aangezochte rechter na jaren van procederen uiteindelijk onbevoegd blijkt te zijn. Wat is de oorzaak van die bevoegdheidsperikelen? Complexiteit van de regelgeving is daaraan zeker debet. Zo is de bevoegdheid van de rechter ten aanzien van verbintenissen uit onrechtmatige daad de laatste jaren regelmatig onderwerp van (langdurige) procedures.³⁹ Het betreft de bevoegdheidsbepaling die is opgenomen in art. 7 sub 2 Verordening Brussel I-bis, waarin is bepaald dat ten aanzien van verbintenissen uit onrechtmatige daad bevoegd is 'het gerecht van de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan of zich kan

---

³⁴ Zie over deze controverse o.a. J.A. Pontier, *Arbeidsovereenkomst en arbeidsverhoudingen in het IPR*, Praktijkreeks IPR, Den Haag: Boom 2022, p. 211-212.

³⁵ Zie HvJEU 15 juli 2021, gevoegde zaken C-152/20 (Gruber Logistics) en C-218/20 (Sindicatul Lucrătorilor din Transporturi), ECLI:EU:C:2021:600, NJ 2021/373, m.nt. L. Strikwerda, punt 27: '(...) vereist de juiste toepassing van artikel 8 Rome I-verordening (...) dat de rechter het niveau van bescherming dat aan de werknemer op grond van deze regels [van het objectief toepasselijke recht, PV] wordt geboden, vergelijkt met dat van het door de partijen gekozen recht. Indien het beschermingsniveau waarin deze regels voorzien hoger ligt, moeten die regels worden toegepast'.

³⁶ Zie ook onder nr. 3 van de noot van Strikwerda, NJ 2021/373.

³⁷ Vgl. punten 13, 15 en 16 van de considerans van de Verordening Brussel I-bis.

³⁸ Een voorbeeld van een langdurige procedure is te vinden in de zaak die heeft geleid tot HR 6 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AL7065, NJ 2004/403, m.nt. P. Vlas, over een in 1991 ontstaan geschil.

³⁹ Ik zwijg hier over de bevoegdheidsproblemen ten aanzien van art. 7 punt 1 Verordening Brussel I-bis, zie daarover ook mijn bijdrage in *NIPR* 2019, afl. 2, p. 286-287.

voordoen'. Zoals bekend, heeft het Hof van Justitie al in 1976 beslist dat onder het begrip 'plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan' zowel de plaats van de veroorzakende gebeurtenis (het 'Handlungsort') valt als de plaats van het intreden van de schade (het 'Erfolgsort').⁴⁰ Bij de plaats van het intreden van de schade gaat het om de directe schade en niet om afgeleide financiële schade.⁴¹ De bevoegdheidsbepaling heeft vooral de proceseconomie op het oog. De bevoegdheid moet berusten op het bestaan van een band tussen het bevoegde gerecht en de ingestelde vordering.⁴² De ratio van de bevoegdheidsbepaling is niet gelegen in bescherming van het slachtoffer. Toch wringt daar enigszins de schoen. Ik licht dat met twee voorbeelden toe.

In 1988 werd een in Nederland woonachtige vrouw tijdens haar zomervakantie in Duitsland verkracht door een Duitse man. Het slachtoffer liep daardoor ernstige psychische schade op en stelde bij de Nederlandse rechter in 1998 tegen de Duitse dader een vordering tot vergoeding van immateriële schade in. De man beriep zich op onbevoegdheid van de Nederlandse rechter. Was de Nederlandse rechter bevoegd als rechter van de plaats waar de schade is ingetreden, omdat de psychische schade van de vrouw zich immers pas jaren later in Nederland voordeed? Rechtbank en hof verklaarden zich inderdaad bevoegd, omdat er een zodanig nauw verband bestond tussen de ingestelde vordering en de Nederlandse rechter, waardoor deze het beste kon beoordelen of de psychische klachten het gevolg waren van de verkrachting. De Hoge Raad oordeelde in 2001 anders en vernietigde het arrest van het hof.⁴³ Volgens de Hoge Raad kwam in deze zaak aan de Nederlandse rechter geen bevoegdheid toe: van het uiteenvallen van daad en schade was geen sprake. Hoewel de uitspraak in het licht van de rechtspraak van het Hof van Justitie juist is, is de uitkomst toch onbevredigend te noemen. Het slachtoffer kon niet bij de eigen rechter terecht, maar moest zich tot de Duitse rechter wenden.

Iets dergelijks deed zich ook voor in een ander, meer recent geval. Een in Nederland woonachtige man ging in 2010 op wintersport in Zwitserland en kocht een skipas bij het dalstation van de Kleine Scheidegg in Grindelwald. Hij ging skiën, maar miste door het ontbreken van een goede markering op de piste een bocht, stortte neer en liep een dwarslaesie op. Hij wendde zich in 2016 tot de Nederlandse rechter met een vordering tot schadevergoeding tegen de exploitant van het skigebied, de Wengernalpbahn. Is de Nederlandse rechter bevoegd? De exploitant beriep zich op de onbevoegdheid van de Nederlandse rechter, omdat de zaak in Zwitserland aanhangig had moeten worden gemaakt bij de rechter van de plaats van vestiging van de exploitant. In deze zaak is het Verdrag van Lugano 2007 van toepassing, dat gelding heeft tussen Nederland en Zwitserland.⁴⁴ Onze onfortuinlijke skiër deed geen beroep op de bevoegdheidsbepaling inzake onrechtmatige

---

⁴⁰ Vaste rechtspraak sedert HvJEG 30 november 1976, zaak 21/76, NJ 1977/494, m.nt. J.C. Schultsz (*Kalimijnen*).

⁴¹ Zie reeds HvJEG 19 september 1995, zaak C-364/93, ECLI:EU:C:1995:289, NJ 1997/52, m.nt. Th.M. de Boer (*Marinari/Lloyds Bank*); HvJEG 10 juni 2004, zaak C-168/02, ECLI:EU:C:2004:364, NJ 2006/335, m.nt. P. Vlas (*Kronhofer/Maier*).

⁴² Dit is vaste rechtspraak, zie o.a. HvJEU 10 maart 2022, zaak C-498/20, ECLI:EU:C:2022:173 (*ZK/BMA Braunschweigische Maschinenbauanstalt*), punt 29.

⁴³ HR 7 december 2001, ECLI:NL:HR:2001:AD3965, NJ 2002/539, m.nt. P. Vlas.

⁴⁴ Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, gesloten te Lugano op 3 oktober 2007 (EVEX II), *PbEU* 2007, L 339/3.

daad, maar meende, kort gezegd, dat hij zich kon beroepen op een bevoegdheidsbepaling voor consumentenovereenkomsten op grond waarvan bevoegdheid toekomt aan de rechter van de woonplaats van de consument. Bijna vijf jaar lang is in drie instanties over de bevoegdheid geprocedeerd met als uiteindelijk resultaat dat de Nederlandse rechter onbevoegd is.⁴⁵ Geoordeeld is dat in deze zaak geen sprake is van een consumentenovereenkomst in de zin van art. 15 Verdrag van Lugano 2007. De omstandigheid dat Wengernalpbahn een website heeft in het Engels, het Spaans en het Chinees, betekent nog niet dat de exploitant daarmee zijn activiteiten richt op Nederlandse toeristen en de skipas kon overigens ook niet online worden gekocht. Een beroep op de bevoegdheidsbepaling inzake verbintenissen uit onrechtmatige daad, die ook in het Verdrag van Lugano 2007 is te vinden, had de ongelukkige skiër niet gebaat. De schade voor de skiër is immers niet in Nederland is ingetreden, maar in Zwitserland. Ook al is deze beslissing juist is in het licht van de toepassing en de uitleg van het Verdrag van Lugano 2007, de uitkomst is weinig bevredigend te noemen vanuit een oogpunt van bescherming van het slachtoffer. Maar, zoals gezegd, dat is niet de ratio van de bevoegdheid inzake onrechtmatige daad. Met de huidige methoden van bewijsgaring⁴⁶ behoeft echter de band tussen vordering en rechter niet op de voorgrond te staan. In die gevallen waarin duidelijk sprake is van een fysieke schade van het slachtoffer, zou ruimte moeten bestaan om de rechter van de woonplaats van het slachtoffer bevoegd te achten. Dat daarmee een bevoegdheid wordt gecreëerd ten gunste van de woonplaats van de eiser en zo'n bevoegdheidsgrond internationaal als exorbitant wordt beschouwd, is voor mij onvoldoende argument.

13. Afronding: een hele stapel bronnen

Ik kom tot een afronding. Het internationaal privaatrecht vloeit uit vele bronnen. De afgelopen decennia is de stapel bronnen gegroeid. Nieuwe verdragen, verordeningen en wetten zijn van kracht geworden. Boek 10 BW bestaat alweer tien jaar en draagt bij aan de kenbaarheid en zichtbaarheid van het IPR. De regelgeving wordt complexer al naar gelang de samenleving complexere verhoudingen kent. Ook in het internationaal privaatrecht is het een gezamenlijke taak van wetgever en rechter om het rechtssysteem overzichtelijk te houden. Het internationaal bevoegdheidsrecht moet helder zijn en niet leiden tot eindeloze procedures. Ik durf de stelling wel aan dat het bevoegdheidsstelsel dat in 1968 voor de toenmalige zes lidstaten van de EEG is opgezet en dat in de kern ongewijzigd is gebleven en uiteindelijk is overgenomen in de latere Verordening Brussel I-bis in zijn voegen kraakt. Soms is het beter een bevoegdheidsregel te schrappen of van een hoop ballast te verlossen, dan te blijven poetsen aan zo'n krakend bevoegdheidsstelsel. Ik zou het toejuichen als in een komend evaluatieverslag⁴⁷ over de toepassing van de Verordening Brussel I-bis aandacht wordt besteed aan de vraag op welke wijze de bevoegdheidsregels kunnen worden

---

⁴⁵ Zie HR 28 januari 2022, ECLI:NL:HR:2022:91 (beroep verworpen met toepassing van art. 81 lid 1 RO), zie ook mijn conclusie (ECLI:NL:PHR:2021:593) voorafgaand aan dit arrest.

⁴⁶ Zie ook de herschikking van de Bewijsverordening, waarin met moderne communicatietechnologieën rekening wordt gehouden (Verordening (EU) 2020/1783 van 25 november 2020 betreffende de samenwerking tussen de gerechten van de lidstaten op het gebied van bewijsverkrijging in burgerlijke en handelszaken (bewijsverkrijging) (herschikking)), *PbEU* 2020, L 405/1. Deze herschikking is van toepassing met ingang van 1 juli 2022.

⁴⁷ Volgens art. 79 Verordening Brussel I-bis moet de Commissie uiterlijk op 11 januari 2022 (!) een evaluatieverslag indienen over de toepassing van deze Verordening.

vereenvoudigd. Dat is in het belang van de burger, waardoor ook stapeling van procedures wordt tegengegaan en de duur van procedures kan worden bekort.

Mijnheer de Rector Magnificus, dames en heren,

Ik ben aan het einde van deze rede gekomen en daarmee is ook formeel een einde gekomen aan mijn lange loopbaan aan deze Universiteit. Het is goed gebruik dat bij een afscheid dankwoorden worden uitgesproken aan het adres van al degenen die in de loop der jaren de scheidende hoogleraar hebben bijgestaan. Ik wil mij niet aan dat gebruik onttrekken, maar kan onmogelijk iedereen bedanken met wie ik in de afgelopen 34 jaar heb samengewerkt. Ik ben dankbaar dat u allen naar deze openbare zitting bent gekomen en dat wij elkaar nu gelukkig zonder veel coronabeperkingen kunnen treffen.

Please allow me to address a few words to my English-speaking guests. I am very grateful to the Secretary General of the Hague Conference on Private International Law, dr Christophe Bernasconi, and Mrs Bernasconi, that you are able to attend this farewell ceremony. Since 1996 I have had the privilege to participate in the work of the HCCH. Its work is important for people all over the world. You, Christophe, succeeded in making the Conference a true global organization. I am proud to contribute to the work of the HCCH and hope to continue our cooperation in the coming years. Thank you for your friendship and your support.

Ik dank de opvolgende Colleges van Bestuur voor het in mij gestelde vertrouwen. Ik heb niet bijgehouden hoeveel Colleges van Bestuur ik heb zien langskomen, u vergeeft mij dat wel. Toen ik in 1987 naar de VU kwam, was deze universiteit voor mij tamelijk onbekend. De VU stond toen nog vrij eenzaam tussen de weilanden en de RAI-parkeerterreinen, terwijl ook het NS Station Amsterdam Zuid niet eens bestond. Wat mij snel opviel aan deze Universiteit, was het vrijwel ontbreken van bureaucratie, korte lijnen tussen bestuurders en staf, en vooral het vertrouwen dat wij in elkaar hadden om te werken aan ons gemeenschappelijk doel: het opleiden van studenten en het doen van wetenschappelijk onderzoek. Vertrouwen is de basis voor al ons werk. Helaas is dat vertrouwen de laatste jaren steeds meer onder druk komen te staan en is op veel terreinen van de maatschappij, óók in het wetenschappelijk onderwijs, een regeldrift ontstaan die soms resulteert in een vergaande controlezucht. Ik wens de faculteit en de universiteit toe dat zij deze controlezucht weten te beteugelen en het wetenschappelijk personeel het vertrouwen geven dat het verdient.

Ik dank in het bijzonder degenen die mij hebben gesteund in de periode dat ik als decaan leiding mocht geven aan de rechtenfaculteit. Ik noem hier de toenmalige Rector Magnificus Taede Sminia bij wie ik altijd mocht aankloppen voor advies. De jaren dat ik lid mocht zijn van het Rectorium dat een klankbord vormde voor de Rector, heb ik als bijzonder ervaren. Mijn jaren als decaan waren zwaar, maar ook mooi. Samen met Tom Schalken, Jan Struikma en Anja Oskamp mocht ik plannen ontwikkelen voor de vernieuwing van de faculteit. Ons studentenaantal groeide van een instroom van 200 studenten in 1999 naar meer dan 500 in 2005.

De betreurde Peter R. de Vries heeft nog in deze tot de nok toe met studenten gevulde aula een presentatie gehouden op een voorlichtingsbijeenkomst voor aankomende rechtenstudenten. Het was een bijzondere bijeenkomst en de inschrijvingen stegen gelijk.

Ons voorstel voor benoeming van zeven vrouwelijke hoogleraren, weliswaar in deeltijd, maar toch, was destijds nieuw en haalde de pers. Ik kan met voldoening constateren dat daarna steeds vaker vrouwelijke hoogleraren aan onze faculteit zijn benoemd.

Na mijn gedeeltelijke overstap naar het Parket bij de Hoge Raad, ben ik mijn taken als hoogleraar blijven vervullen. In die zin heb ik ook gestapeld. Ik ben de opvolgende Procureurs-Generaal dankbaar dat zij mij in staat hebben gesteld mijn hoogleraarschap voort te zetten, zij het in deeltijd. Het wetenschappelijk onderwijs kon ik natuurlijk niet in mijn eentje verzorgen. Door de jaren heen kon ik bouwen op mijn diverse medewerkers, waarvan ik – zonder anderen ook maar iets te kort te willen doen – er één wil noemen: Marek Zilinsky, die mij met grote inzet en enthousiasme ter zijde heeft gestaan. Het IPR ligt ons beiden na aan het hart. Ik hoop dat in de toekomst universiteiten zullen inzien dat het IPR weer voltijdse of bijna voltijdse leerstoelen verdient, omdat iedereen met het IPR in aanraking kan komen en de wetenschap van het IPR dat verdient!

De VU heeft mij veel gegeven en daarvoor ben ik dankbaar. Maar het mooiste wat de VU mij gegeven heeft, zit op de eerste rij. Dankjewel José.

Ik heb gezegd.